

Hile-i Şer'îye nedir?

Fatma Hanım: “Hile-i şerîyye nedir? Caiz midir? Caizse şartları nelerdir?”

Hile, Arapça “hâle” fiilinden türemiş bir isimdir. “Hâle” fiili, birçok mânâsı olmakla beraber, en yaygın şekliyle yıllanmak, değişmek, dönüşmek, halden hale geçmek, düzgün iken eğri büğrü olmak mânâlarına geliyor. Günlük konuşma dilimizde çok sık kullandığımız hal, havale, istihale, muhal, ihale, havl, muhavele kelimeleri de aynı kökten türemiş, fakat değişik veya yakın mânâlar yüklenmiş kelimelerdir.

Hile, sözlükte maharet, beceriklilik, kurnazlık, çözüm, çare, çıkış yolu, halden hale çevirme yolu mânâlarına gelmekle beraber; zamanla aldatma, tezgâh-tuzak kurma, kurnazlık yapma, üçkâğıtçılık, düzenbazlık mânâları yüklenerek aslında kirletilmiş bir kelimedir. Hileci dendiğinde üç kâğıtçı, yalancı, düzenbaz denmek istenir. Bu anlamda hileye dinimizin cevaz vermesi elbette mümkün değildir.

Bu durumda hile kelimesi zaten kendiliğinden iki anlama ayrılmış bulunuyor: Batıl hile, şer'î hile. Fıkıh kitaplarımızda “hile-i batıla ve hile-i şer'îyye” olarak ele alınmıştır.

Hile-i batıla: Haramı helâl, helâli haram yapma gayreti, bir emrin yapılmasını kurnaz fikirlerle önleme çabası, haksız mal kazanma çabası demektir ki, caiz değildir. Yalancılıktan ibarettir.

Hile-i şer'îye: Tasarrufları fıkha uydurmak, ortaya çıkan çeşitli şartları farklı çözümlerle dinimize uygun hale getirmek, çeşitli zamanlarda çeşitli sosyal davranışlar gösteren Müslümanları haram işlemekten kurtarmak için, yalan söylemeden, kimseye zarar vermeden ve dinin ruh-u aslisini incitmeden ihtiyatlı yollar ve çözümler arayıp bulmak mânâlarına gelir. Bulunan çözümün meşrû ve dine uygun olduğu mânâsında hile-i şer'îyye denmiştir. Yoksa dinin yasaklarını, emir ve farzlarını hile ve düzen-bazlıkla değiştirme çabası hile-i şerîyye değil, hile-i batıladır ve asla caiz değildir.

Hile-i batılaya örnek: Hazret-i Musa'nın şeriatında Cumartesi günü balık avlamak haram kılınmıştı. Deniz kenarında yaşayan bir Yahudi kabilesi de deniz kenarına havuzlar yaptılar. Cumartesi günü kıyıya gelen semiz balıklar havuza takılıyorlar,

havuzdan kurtulamıyorlardı. Yahudiler de bu balıkları Pazar günleri avlıyorlardı. Bu kabile, bu davranışlarının Allah'ı aldatmak demek olduğu hakkında kendi din adamlarınca ve peygamberle-rince çok uyarıldılar. Fakat "Biz Cumartesi günü balık avlamıyoruz ki" diyerek yaptıkları hileye sığındılar ve uyarıcıları dinlemediler. Allah da onlar hakkında şöyle vahyetti: "Andolsun ki, içinizden Cumartesi yasağına uymayanları bilirsiniz. Biz onlara 'aşağılık maymunlar olun!' dedik."1

Hile-i şer'iiyyeye örnek: Hazret-i Eyyüb (as) hastalığı sırasında kendisine hizmette kusur etmeyen vefalı ve sadık eşi Rahime'ye bir davranışı yüzünden kızmış ve "İyileştiğimde sana yüz değnek vuracağım" diye yemin etmişti. Gün geldi ve Hazret-i Eyyüb (as) iyileşti. İyileştiği zaman hem onu yemininde yalancı çıkarmamak, hem de vefalı eş Rahime'yi incitmemek için çözüm bizzat Allah tarafından gelmişti: Allah buyurdu ki: "Eline bir demet sap al ve onunla vur, yeminini bozma."2 Böylece Hazret-i Eyyüb (as) çok ince çubuklardan 100 tane aldı, bir demet yaptı ve bu demetle muhtereme eşine bir defa hafifçe vuruverdi.

İmam Ebu Yusuf zamanında zengin fakat cimri bir adam, "Bir erkek evlâdım olursa boynuzu dört karış bir koç adak keseceğim" diye adamıştı. Gün geldi, adamın bir erkek evlâdı oldu. Adam boynuzu dört karış uzunluğunda bir koç aramaya başladı. Dağ tepe çoban aradı, sormadığı kimse kalmadı. Fakat adam dört karış boynuzlu bir koç bulamadı. Ne yapacağı konusunda âlimlere fikir danışmaya başladı. Fakat kimse bir çözüm bulamıyordu. Nihayet ona "Sen İmam Ebu Yusuf'a git" dediler. Adam Ebu Yusuf'a gelip derdini anlattı. Ebu Yusuf Hazretleri adamın zengin fakat cimri olduğunu biliyordu. Dedi ki: "Bir çözüm bulurum; fakat bir şartım var." Adam: "Şartın nedir ya İmam" dedi. İmam: "Sen zengin bir adamsın. Memleketin fakir çocukları için dört mektep ile bu mekteplerin her türlü masrafları için dört dükkân yaptıracaksın" dedi. Adam şartı kabul etti. Mektep ve dükkân parasını devlet hazinesine yatırdı. İmam Ebu Yusuf da talebelerinden birini gönderip uzun boynuzlu bir koç getirtti. Bir de beş yaşında bir çocuk çağırttı. Beş yaşındaki çocuğa koçun boynuzunu karışlattı. Gerçekten de çocuğun karışıyla koçun boynuzu dört karış gelmişti. İmam Ebu Yusuf: "İşte senin adadığın koç budur. Al götür" dedi. Adam koçu alıp gitti ve kesti.

Yine İmam Ebu Yusuf zamanında hükümdar eşine bir tartışma sırasında kızmış ve "Bu geceyi benim hüküm sürdüğüm topraklarda geçirirsen benden boşsun!" diye azarlamıştı. Fakat sonradan kızgınlığı geçince söylediğine pişman oldu. Ne yapacağını şaşırdı. Eşini bir geceliğine de olsa ülke dışına göndermek mümkün değildi. İmam Ebu Yusuf'a danıştı. Ebu Yusuf dedi ki: "Eşiniz bu geceyi mescitte geçirsin. Çünkü Kur'ân 'mescitler Allah'ındır.' (Cin Sûresi: 18) buyuruyor. Senin

hüküm sürdüğün topraklar mescitlerin dışarısıdır” dedi. Hükümdar böylece müşkülünden kurtuldu.

Dipnotlar:

1. Bakara Sûresi: 65; A’raf Sûresi: 163, 164, 165, 166.
2. Sad Sûresi: 44.